

NATIONALISMEN, EUROPAS ÖDESDIGRA EXPORTVARA

Av fil. dr ARVID FREDBORG

Svensk Tidskrift har glädjen att i detta häfte kunna presentera första kapitlet i ett arbete, som i höst kommer att publiceras av en av vårt lands mest framstående utrikespolitiska experter, fil. dr Arvid Fredborg.

VÅRT ÅRHUNDRADE har hittills icke frambragt några nya politiska idéer. Det domineras alltjämt av föreställningar från 1800-talet eller tidigare, modifierade av den tekniska och sociala utvecklingen. Svåra samhällsproblem, vilkas lösning i Europa länge blott ansågs möjlig genom revolutionära ingripanden, har så småningom, främst till följd av ett ständigt stigande välstånd, blivit inaktuella. De rika har icke blivit allt rikare och de fattiga allt fattigare, som Marx en gång profeterade.

Den västliga världens stater bygger alltjämt på fri företagsamhet och enskilt initiativ. Men de har i sig upptagit åtskilliga av den reformistiska socialismens bärande element. De blandformer, som uppstått, har medgivit en utjämning av åtskilliga svåra sociala motsättningar. Balansen mellan fri och statskontrollerad företagsamhet är likväl icke för all framtid given

utan en kompromiss, som ständigt måste förnyas. Den sammanhänger intimt med den fundamentala frågan om individens frihet contra kollektivismen. Men striden utkämpas i den fria delen av Europa numera i regel med moderation, sedan ett i högsta grad upphetande element försvagats — den moderna nationalismen.

För en bedömning av dess betydelse i världen skulle man behöva en hel serie vetenskapliga framställningar. Ännu så länge har blott enstaka arbeten kunnat göra anspråk på att vara av vetenskaplig klass. Ämnet är måhända alltjämt för färskt och de nationalistiska strömningarna stadda i alltför snabb utveckling.

Med nationalism menar man — till kommunisternas definition skall återkommas i nästa kapitel — som bekant i regel en överdriven dyrkan av den egna nationen och kulturen, det egna språket och de

historiska traditionerna, långt utöver vad som ligger i ett sunt nationalmedvetande, fosterlandskärlek, patriotism. Det är svårt att definiera, var gränsen går. Nationalister hyllar i allmänhet idén, att varje nation eller till och med varje folkgrupp med eget språk skall bilda en stat. De vill hävda den egna nationens och statens företräden och intressen på bekostnad av andra. Ofta opererar de med nationella myter, i vilka ingår element av allmän xenofobi eller aversion mot ett speciellt främmande folk. Gärna får detta skulden för ett tillstånd, som icke svarar mot nationalisternas idealbild. Bakom deras föreställningar döljer sig ofta rätt och slätt vad som i dagligt tal kallas mindervärdeskomplex.

I motsats till vad man skulle tro är nationalismen en relativt ung företeelse. Det är sant, att stamväldet inom sig bar fröet till nationalistiska tendenser, och att tillkomsten av nationalstater med ett gemensamt språk under medeltiden — såsom Frankrike och England, i viss mån även Spanien — spelat en roll i sammanhanget. Men under årtusenden dominerade religiösa, feudala och andra hänsyn. Först i slutet av 1700-talet kom nationen, det egna folket, i centrum. Glorifiering av språket, av »nationens själ», blev dagens lösen. Rousseaus föreställning om folksuveräniteten och Herders romanticism blev den andliga grund-

valen för nationalismen, som snart spred sig med explosionsartad kraft.

De första tydliga utbrotten kom med den franska revolutionen. Sedan följde i Europa eruptioner under hela 1800-talet. Kulmen nåddes i vårt århundrade, när de av en kortsynt chauvinism dominerade nationalistiska och centrifugala krafterna i Donauområdet med tjecken Eduard Beneš som främsta språkrör med benägen hjälp av opportunistiska och ofta grovt okunniga politiker i väster som Lloyd George och Wilson krossade den österrikisk-ungerska monarkin. Versaillesfreden blev en symbol för nationalismens seger. Men febern fortsatte att stiga under 1920- och 1930-talen. Den nådde också de kyliga nejderna i norr. Författaren var själv som ung student nationalist på 1930-talet eller inbillade sig det i varje fall.

Den stora katastrofen kom med nationalismens urartning till rasfanatism under Adolf Hitler. Det hysteri, som utmärkte nationalsocialismen, i förening med NSDAP:s cyniska missbruk av alla nationella paroller, omvände många nationalister redan före det andra världskriget. De ohyggliga excesserna under krigsåren åstadkom en allmän tillnyktring, som efter 1945 i Europa ledde till ett tämligen allmänt avståndstagande från de nationalistiska idéerna över huvud taget. Mot dem ställdes tanken på en samverkan. Röster höj-

des för en integration av de europeiska nationer, som nyss stod i harnesk mot varandra. Anmärkningsvärt snabbt har denna nya politik kommit till utförande.

Medan flodvägen efter de bittra erfarenheterna av den moderna nationalismens konsekvenser lagt sig i Europa, har den under de senaste årtiondena i stället sköljt fram över Asien, Afrika och Sydamerika. Ofta saknas där alla motverkande krafter. Formerna för den utomeuropeiska nationalismen är olika på olika håll. Språket som kriterium har i varje fall ännu icke samma betydelse, som det haft i Europa. I stället har ras och hudfärg framträtt som bindemedlet för nationalistiska rörelser.

I många länder har dessa främst varit ett utslag av en reaktion mot kolonialsystemet. Sedan årtionden har detta i Europa och USA betecknats som en form av den grävsta exploatering. Denna kritik har som ingen annan företeelse givit ammunition åt den utomeuropeiska nationalismen. Naturligtvis har exploatering förekommit och förekommer. Att erövra och utnyttja svagare stammar och folk hör olyckligtvis till människans innersta instinkter. Men alltför ofta betraktas innehavet av kolonier i det förgångna med 1960-talets glasögon. Man glömmer lätt, att under flera sekler systemet var den enda möjliga formen för utveckling av vissa länder, särskilt en del av de rå-

varuproducerande. Man glömmer vidare gärna, att det gjorde slut på mycken lokal despoti, barbari, slaveri och slavhandel. Icke utan skäl skrev Marx på sin tid, att britterna i Indien åstadkommit den enda sociala revolution, som någonsin existerat i Asien.

Kolonialsystemet — för att nu ett ögonblick dröja vid detta med tanke på dess betydelse för nationalismens utveckling — drabbades av ett dråpslag genom det rysk-japanska kriget 1904–05. För första gången visade sig ett asiatiskt land vara i stånd att med begagnande av den moderna teknikens medel slå en europeisk stormakt. De vitas nimbus skakades i hela Asien. Deras krig inbördes 1914–18, delvis utkämpat under insats av färgade trupper, accentuerade än mer deras prestigeförlust. Det andra världskriget gjorde resten.

Att koloni på koloni sedan 1945 emanciperats beror likväl icke blott på den yttre utvecklingen. Av lika stor betydelse har varit, att systemets grundvalar skakats av den västerländska demokratins egna idéer, sådana de utkristalliserats under de senaste årtiondena. *S e l f g o v e r n m e n t* har varit och är en av dess beståndsdelar. Hur skulle man då kunna vägra kolonierna att regera sig själva? Hur skulle man kunna hindra studenter därifrån att vid europeiska eller amerikanska universitet insupa västerländska idéer och rikta dem mot kolonialregimerna?

Kolonialsystemet passar icke i vår tid. Men en rad omständigheter, som på sin tid medverkade till dess uppkomst, kvarstår. Det finns trakter på jordklotet, där folken ej politiskt är tillräckligt mogna för att redan nu kunna regera sig själva. Det behöver i och för sig icke ske efter europeiskt mönster. För att ett folkstyre skall fungera kräves som bekant en viss grad av politisk bildning, mognad och omdömesförmåga, i varje fall hos ett någorlunda brett skikt av ledande. Men även en funktionsduglig regim av annan typ, till exempel en militärdiktatur, bygger på förutsättningar, som ej alltid är förhanden. Slutligen finnes områden, som icke är ekonomiskt livsdugliga.

Vad man skall göra med de före detta kolonierna är ett kinkigt problem. Ingridanden från FN:s sida kan måhända i vissa fall lättare godtagas av prestigekänsliga politiker. Dess tekniska och ekonomiska hjälp associeras i mindre grad än bilateralt stöd med begreppen »imperialism» och »kolonialism». Men icke minst utvecklingen i Kongo har visat, att också den internationella organisationens möjligheter är begränsade. De flesta utomeuropeiska länder, som nu domineras av nationalistiska rörelser, kännetecknas, vare sig de varit kolonier eller ej, av politisk omognad och primitivt ekonomiskt utvecklingsstadium. De vill förståeligt nog komma ifrån detta. Men

blott i sällsynta fall inser de betydelsen redan av den explosiva folkökningen för deras egen levnadsstandard. Följden har blivit, att många har svårt att förhindra en sänkning av denna till följd av en alltför snabbt stigande befolkning. Det mest typiska exemplet är Indien.

Nationalisterna vill göra sina stater mer ekonomiskt oberoende av utlandet, helst till och med bli autarkiska och därmed friare från världsmarknadens inflytelser. Bote-medlet är kort och gott industrialisering. Att råvaruexporterande länder önskar komma ifrån monokulturer är naturligt. Icke heller kan man i princip vända sig emot strävanden att industrialisera ett jordbrukarland. Överdrifterna börjar, när vederbörande systematiskt och fullständigt osakligt nedvärderar jordbrukets roll och kanske rentav uppfattar detta som symbolen för ett primitivt utvecklingsstadium. Få tänker i detta sammanhang på till exempel Holland och Danmark.

På samma gång romantiseras fabriksskorstenarna. I underutvecklade länder vill man i regel upprätta industrier till varje pris, industrier för vilka vederbörande land ofta icke har några förutsättningar, industrier, som måste förbli oräntabla, ja, för vilkas produkter det kanske icke ens finns avsättning inom landet. Läget förvärras därtill ofta av att de som vill upprätta industrier, önskar

hoppa över alla mellanstadier i utvecklingen och i svindlande tempo få så många och så stora masugnar som möjligt. De misstänker, att alla, som manar till en mera organisk utveckling av vederbörande lands näringsliv, har den machiavellistiska avsikten att hålla kvar detta på råvarustadiet. I regel underskattas också i de unga länderna betydelsen av arbetsdisciplin, punktlighet, precision och ansvarskänsla — kort sagt den mångfald av andliga faktorer, som äldre industrinationer mödosamt tillägnat sig under mer än ett århundrade. Svårast är till sist kanske att klargöra, att k a p i t a l e t — en grundläggande förutsättning för all industrialisering — även i Europa och Nordamerika är en knapp och följaktligen dyrbar vara, och att ett villkor för investeringar i Asien, Afrika och Latinamerika är sund finanspolitik och någorlunda kapitalvänligt klimat i vederbörande länder.

Just detta saknas ofta. Många förklarar sig vara motståndare till privat »kapitalism» på samma gång som de vill ha kapital utifrån. I inrikespolitiken lider de av socialistiska anfäktelser och en vidskeplig övertro på s t a t e n s möjligheter. Därtill kommer, att de underutvecklade i regel också omedelbart och i ett sammanhang önskar importera den europeiska välfärdsstaten utan att göra klart för sig, vad den förutsätter av disciplin och medborgaranda.

Resultatet av missuppfattningarna och okunnigheten blir i regel en felaktig disposition av de underutvecklade ländernas ekonomiska och mänskliga tillgångar. Konsekvenserna kan naturligtvis i längden icke döljas. Folken måste ju betala för de styrandes felaktiga politik. Men a n s v a r e t lägges i regel icke, där det hör hemma. Man kan icke begära, att de unga folken skall kunna följa ofta utvecklade ekonomiska och sociala processer, som många icke går i land med att bedöma i de »gamla» länderna. Men tyvärr för både de underutvecklade och hjälparna finns det alltför bekväma syndabockar att tillgripa, när man vill förklara misslyckanden. Naturligtvis är allt den »kapitalistiska» världens fel. Den ö n s k a r icke, att de fattiga nationerna skall komma på fötter! Om »imperialisterna» icke rentav medvetet saboterar (vilket många underutvecklade utan skymt av bevis är beredda att tro), beror det dåliga resultatet av många av de unga ländernas ekonomiska politik på att »the haves» icke hjälper »the have-nots» tillräckligt. Därifrån och till att betrakta hjälpen som en rätt är blott ett kort steg. Många anser den till och med vara ett slags skadestånd för den exploatering, som de utsatts för genom europeiska kolonialmakter.

Det finnes naturligtvis undantag i olika avseenden. I Argentina till exempel pågår ett försök att efter

statssocialistiska excesser få till stånd en på europeiska erfarenheter byggande fri ekonomi. Svårigheterna är enorma och utgången oviss. I ett asiatiskt land, som icke varit koloni, Thailand, har redan från början likhetstecknet mellan »kolonialism» och »kapitalism» saknats. I andra såsom Pakistan och Malaya har man börjat komma ifrån sina antivästliga känslökäl och därmed också från föreställningen, att ekonomin måste vara socialistisk. Men alltjämt råder de föreställningar, som berörts, i en rad länder i Asien, Amerika och Afrika, som lider av nationalistisk feber i olika nyanser.

Nationalismen utanför Europa och Nordamerika är äldst i Asien. Det sammanhängande från början framför allt med den omständigheten, att två av de största och folkrikaste länderna med egna kulturer och traditioner, Indien och vad som nu kallas Indonesien, blivit europeiska kolonier. I synnerhet var det icke onaturligt, att i Indien med dess gamla historia konfrontationen med den militärtekniskt och administrativt överlägsne men kulturellt främmande erövraren på ett tidigt stadium skulle producera en instinktivt nationalistisk reaktion.

En sådan måste också uppstå i de två asiatiska stormakter, som lyckades förbli självständiga, Kina och Japan. För Mittens rike var de främmande barbarernas militära överlägsenhet och hänsyns-

lösa utnyttjande av denna en oerhörd chock. Kineserna hade varit vana vid att deras land var den asiatiska stormakten par excellence i kraft av sina resurser, sin folkmängd och sin överlägsna kultur. Nu fick de se sig reducerade till lägre status. Deras känslor måste ha påmint om de kristnas under 800- och 900-talen inför nordmännens plundringar. Följden i Kina blev en lågande nationalism, som i denna dag är starkare än någonsin. Även i Japan uppstod en sådan genom beröringen med USA och Europa, trots att det lyckades den japanska militärmakten att sammansmälta sin kultur och sina traditioner med den överlägsna västerländska tekniken och till på köpet sedan tillfoga en av de europeiska stormakterna, Ryssland, ett svårt nederlag.

En speciell variant av nationalism uppstod i en annan del av Asien. Under det ottomanska väldets upplösningsperiod föddes i Främre Orienten en stark nationalism bland araber och perser samt en något annorlunda nyanserad bland turkarna. Efter 1918 erhöll de olika nationaliströrelserna ännu mer vind i seglen och fick i regel ett speciellt starkt drag av främlingsfientlighet. Liksom om krutdurken icke varit tillräckligt farlig, tillkom ett explosivt inslag genom den sionistiska rörelsens uppträdande på arenan, i sinom tid resulterande i upprättandet av Israel.

I den västra hemisfären har under senare år en svart nationalism uppstått i Förenta staterna. Jag syftar på »the black Muslims», som i regel bagatelliseras, men som enligt min mening måste tagas på allvar. Hos dem rör det sig framför allt om en hudfärgsreaktion mot de vita.

Den sydamerikanska nationalismens grundval var från början oppositionen mot Spaniens politiska herravälde (i mindre utsträckning i Brasilien mot Portugals). Den leddes av de vita kolonisterna, kreolerna, medan de indianska befolkningselementen, socialt lågt nere på samhällsstegen, ännu saknade politiskt inflytande. Men sedan kreolerna krossat det spanska och portugisiska väldet i Latinamerika och de självständiga mellan- och sydamerikanska staterna uppstått, skiftade de nationalistiska rörelserna naturligt nog karaktär. Sedan slutet av 1800-talet har de allt mer och mer präglats av aversion mot Förenta staterna. En del av förklaringen ligger i motsättningar mellan anglosachsiskt och indiansk-latinskt temperament. Annat bottnar i kända styrkeförhållanden. USA är stort och mäktigt. Det har under »dollarimperialismens» tid tillåtit sig åtskilligt gentemot sina mindre amerikanska bröder, som det nu gärna skulle vilja ha ogjort. Ännu viktigare är, att Förenta staterna med fördel kan begagnas som syndabock för allt som man själv

misslyckas med. Emot detta har nordamerikanerna hittills stått maktlösa. Vad hjälper i en sådan situation objektiv upplysning? Samtidigt — och här kommer det kanske mest betänkliga — är latinamerikanernas inställning till USA en önskesituation för Moskva. Det behöver ofta ej göra mycket mer än att underblåsa antiamerikanismen för att flytta fram de egna positionerna.

En speciellt primitiv demagogisk nationalism firade länge triumfer i Argentina under Juan och Eva Peróns tid. Den föregav sig hävda det latinska Amerikas intressen mot den anglosachsiska nordens. Den sökte kontakt med USA:s fiender, främst Sovjetunionen. Men den argentinska nationalismen visade också tydliga tendenser till lokal imperialism gentemot grannarna, stödd av en betydande militärmakt, förstärkt genom systematiska rustningar. Den gjorde anspråk på att ha åstadkommit en egen, för hela det latinska Amerika lämplig ideologi, »justitialismen», som emellertid var ett miasm av idéer, till stor del hämtade från Hitlers nationalsocialism och Mussolinis fascism.

Betydligt mildare var den brasilianska nationalism, som uppmuntrades under Vargas' långa diktatur, och som blev starkare efter det andra världskrigets slut. Även den hade en antiamerikansk spets. De brasilianska nationalisterna har särskilt till varje pris

velat förhindra utländska oljekoncessioner under fältropet »Petroleo é nosso».

Liknande rörelser i övriga sydamerikanska länder har spelat mindre roll till följd av vederbörande staters mindre tyngd i världspolitiken, ehuru flera erbjudit åtskilligt av intresse. Man behöver blott tänka på den av Haya de la Torre skapade »aprismen» i Peru, som utåt ända tills nyligen framstod såsom antiamerikansk och inåt såsom antikreolsk. Den innebär ett försök att lägga den politiska makten i händerna på den indianska majoriteten. Detta har ännu icke lyckats för Haya de la Torre i Lima men däremot för Victor Paz Estenssoro i grannlandet Bolivia, där nationaliseringar och socialrevolutionära åtgärder skapat ett kaotiskt tillstånd.

I Mellanamerika har Mexico länge haft en vänsterradikal nationalism, stödd till stor del på indianerna, med starka antiamerikanska (och antispanska) affekter. Man har icke förgätit förlusten av New Mexico, Texas och Californien. Den nu levande generationen har därtill i många fall personliga minnen av Förenade staternas militära interventioner 1914 och 1916. Varken i Honduras eller Nicaragua har man glömt, att man varit ockuperad av USA under detta århundrade. I Guatemala betraktar man »upproret» år 1954 mot Arbenz som en illa maskerad

amerikansk intervention, icke så mycket riktad mot den då sittande regeringens prokommunistiska hållning (det skulle många, som nu är kritiska, kunnat förstå) som mot dess hot att nationalisera det mäktiga United Fruit Company's egendomar. På öarna inom den västindiska federationen kan man slutligen iaktta nationalistiska rörelser bland negrerna.

Den viktigaste nationalistiska faktorn i den latinamerikanska världen är likväl Cuba. Redan en blick på kartan säger till fullo, varför skeendet i Havanna spelar en eminent roll. Ön har för Förenade staterna vital strategisk betydelse. Den explosiva kubanska nationalismen av märke Fidel Castro med spets mot USA är redan därigenom icke någon angelägenhet enbart för Havanna. Än viktigare blir »fidelismen» genom sin tydliga tendens att undergräva Monroedoktrinen och släppa in icke-amerikanska makter i Karibiska havet, samt genom sina aspirationer att revolutionera alla latinamerikanska folk (och varför icke också Spanien) efter kubanskt mönster.

Det är emellertid i Afrika, som den nationalistiska flodvågen för närvarande nått högst. Man har att göra med tre skilda rörelser — en nordafrikansk-arabisk-muslamsk, en svart och en sydafrikansk nationalism.

Den förstnämnda uppstod först i Egypten, sedan Napoleons fält-

tåg bragt in västerländska idéer. Från början var den egyptiska nationalismen riktad mot européernas övermäktiga inflytande. Så småningom antog den karaktären av en panarabisk rörelse, som spridde sig från Nilen till Atlanten i väster och i öster till Främre Orienten. Den är i Egypten mera antiisraelisk och antieuropeisk än till exempel i Tunisien, Algeriet och Marocko. Men i alla nordafrikanska länder är den starkt expansiv och riktar sina blickar mot det folktomma men rika Sahara och negerländerna söder därom.

Sist av alla har Afrikas svarta dragits med av den nationalistiska flodvågen. För dem är den europeiska importvaran i regel ett alldeles speciellt förödande gift. I den afrikanska vardagen konfronteras modern teknik med barbarisk primitivitet. Där stöter atomåldern på stenåldern.

Med få undantag står negrerna på ett så primitivt ekonomiskt, politiskt och socialt utvecklingsstadium, att de icke ens nödtorftigt är rustade för att taga sitt öde i egna händer. Den afrikanska vardagen bestämmes alltjämt till övervägande del av stamsystemet. Där det är i upplösning, har intet nytt kommit i stället. Den ytliga europeiseringen kan icke dölja det andliga tomrum, som uppstått. I motsats till Asiens folk har negrerna saknat skriftspråk. Deras kulturer kan redan därigenom ej mäta sig med de asiatiska. Det har

varit vita specialister, som sökt bevara minnesmärkena från negrernas förgångna och stödjade ännu kvarvarande rester av ett gammalt konsthantverk såsom i Benin i Nigeria.

Det primitiva stamsamhället och frånvaron av »nationer» i europeisk mening har givit den afrikanska nationalismen en speciell karaktär. Dess förespråkare har varit emot kolonialregimerna. Men vad har de egentligen varit för, bortsett från slagordet »Afrika åt afrikanerna», det vill säga de själva till makten? Det förefaller som om de flesta svarta nationalisterna i praktiken strävar efter en europeisering av sin världsdela, ett märkligt utslag av »nationalism», låt vara, att förebilder finns i Reza Shah i Persien och Atatürk i Turkiet.

Det är emellertid möjligt, att utvecklingen så småningom kommer att gå i annan riktning. Två historiska namn, Ghana och Mali, har återupplivats och här och var kan man lägga märke till strävanden att söka sig tillbaka till Afrikas egna rötter. M. Senghors propaganda för »la Négritude» är ett tecken härpå. Den stora svårigheten är emellertid framför allt språkförbistringen, som är så stor, att de europeiska språken under överskådlig tid ej blott måste förbli medium utan till och med göra terrängvinster på de afrikanskas bekostnad.

Ännu så länge har språkfrågan

spelat en underordnad roll i Afrika. Men situationen kan snabbt bli förändrad. Det kan i väsentlig grad bidra till en än större splittning. I litteraturen citeras ofta uppgiften, att Sir Harry Johnston kommit fram till att det i själva verket finns 276 bantuspråk.

Eftersom kolonialgränserna i Afrika blott i undantagsfall överensstämmer med skiljelinjerna mellan stammar och språk eller dialekter, har följden redan blivit irredenta-strävanden och separatism. Somali vill ha en bit av Kenya, där somalier bo (samt Ogaden och vissa andra delar av Etiopien). Mellan Ghana och Dahomey står strid om Ewe-stammens område. Hur stamseparatismen verkar i Kongo vet vi. Bakongos språkområde sträcker sig för övrigt in i det portugisiska Angola och i det tidigare franska Ekvatorialafrika. När de svartas nationalmedvetande blir starkare utvecklat, kommer detta att spela en stor roll.

På samma gång som centrifugala tendenser gör sig gällande, kan man också iaktta strävanden att bringa de afrikanska staterna samman. I Kairo vill man lägga ledningen av hela världsdelen i egyptisk hand. Det är emellertid tvivelaktigt, om man kan åstadkomma ett panafrikanskt förbund i någon form. Större möjlighet finnes att bringa de svarta tillsammans. Ännu är väl den svarta »afrikanismen» en lös Coudenhove-Kalergi-idé, alltför myc-

ket dominerad av personliga ambitioner att bli det vaknande Afrikas ledare hos till exempel Kwame N'Krumah i Accra, vars Ghana tillsammans med Guinea och Mali representerar vänsterextremismen bland de svarta. Men det skulle vara ödesdigert att undervärdera enhetssträvandena, som fått uppsving genom det europeiska exempellets makt. Sovjetunionen hoppas, att följden blir »Afrikas förenade socialistiska stater». Det ryska stödet för enhetssträvandena är naturligtvis taktiskt betonat. I själva verket torde kommunisterna snarare vilja se en allmän balkanisering.

Det svarta Afrika har med allt detta för ögonen alldeles särskilda svårigheter att tillfredsställa kraven från dem som lever i »the revolution of rising expectations». Alltför lätt frestas de styrande till excesser i nationalistisk demagogi i stället för ett mera prosaiskt arbete att »omsätta parollerna i realistiska ekonomiska och sociala program» för att citera Tom Mboya.

Intimt sammanhängande med svarta nationalismen står den vita i det enda afrikanska land, som har en mera omfattande europeisk bosättning, Sydafrikanska unionen. Den stora majoriteten av dess vita önskar behålla sin privilegierade ställning. Men mellan de engelsktalande, i politiken i regel mera moderata, och de politiskt ledande inom den afrikansk-

talande majoriteten råder som bekant en djup klyfta. Det är den senare, numerärt en liten minoritet i landet, som representerar den sydafrikanska nationalismen par excellence. Dess ideologisk-religiösa grundval är kalvinismen, som med stöd av predestinationsläran tillåter icke blott rasdiskriminering utan behandling av de infödda mer eller mindre som boskap.

Inför det nationalistiska känslösvall, som kännetecknar så många länder efter nyvunnen frigörelse, tycks en stor del av den västliga världen stå märkligt handfallen. Det besynnerliga är, att så många européer glömt egna färska erfarenheter av mindervärdeskomplex i politiken.

Europa och Nordamerika måste likväl lära sig att leva med nationalismen i asiatisk, afrikansk och latinamerikansk upplaga. Det kräver bättre kunskaper om och noggrannare analys av situationen i vederbörande land. Det förutsätter vidare en undanröjning av den på sina håll kvardröjande mentaliteten från kolonialtiden. Det kan vara frestande att behandla folken i de före detta kolonierna som barn, eftersom de i trotsreaktion ofta uppför sig såsom sådana. Det gäller likväl att visa takt och diskretion, tålmod och uthållighet.

Men detta räcker icke. Den västliga världen måste övervinna kvardröjande nationalistiska tendenser hos sig själv. Ty den nya politik, som dominerat efter 1945, innebär

icke, att nationalismen är död i Europa eller Nordamerika, blott att den starkt försvagats. Detta märkes framför allt i det land, som tidigare var starkast angripet, Tyskland. Men i icke ringa grad lever nationalismen kvar i Italien. Dess hållning i den sydtyrolska frågan är ett typiskt exempel härpå. Motsvarande föreställningar kan spåras i Österrike. Det bereder heller inga svårigheter att finna liknande tendenser i ett land som Belgien. Den nationella extremismen är alltså stark hos östblockets satellitstater, till stor del till följd av deras reaktion mot R y s s l a n d. Inom detta land påträffar man också starkt nationalistiska tendenser. Men den fria delen av Europa har tagit ett stort steg bort från nationalismen, om tillfälligt eller slutgiltigt kan blott framtiden utvisa.

Detta innebär naturligtvis icke ett hot mot de europeiska nationerna såsom sådana. Om de försvunne, skulle världen i sanning bli fattigare. Det innebär heller icke en förkastelse över patriotismen, lojaliteten mot vars och ens land, stoltheten över dess historia, känslan av samhörighet i första hand med ens landsmän. Det innebär blott, att nationalkänslans neurasteniska överdrifter, den extrema nationalismen med dess ensidiga tolkning av det förflutna och komplexbetonade inställning till det närvarande, börjat efterträdas av en sundare håll-

ning till de stora politiska och ekonomiska problemen.

Tidigare förde Europa den ytterliggående nationalismens budskap till Latinamerika, Asien och Afrika. Resultatet blev en rad oroshärdar, av vilka en del av de mest kritiska här skall behandlas. Det skulle icke bereda någon svårighet att komplettera listan.

Europa, Nordamerika och Australien-Nya Zeeland har nu den

svåra uppgiften att föra måttfullhetens och saklighetens talan i en värld, där den politiska extremismen är så mycket lättare att propagera, och där kommunistblocket och särskilt dess hörnspelare, Sovjetunionen, har ett starkt intresse av att spekulera i alla nationalistiska tendenser — nota bene i alla som verkar utanför gränserna till Unionen av Socialistiska Sovjetrepubliker.